

«Я споглядаю світ». серія книжок для читання

Герберт Громан

З ЖИТТЯ ТВАРИН

«Я споглядаю світ».
Серія книжок для читання

Герберт Громан

З ЖИТТЯ ТВАРИН

книжка для 5–6 класів

Малюнки Франческо Секкі

Переклад Надії Гутянської

Київ
Наіп
2017

УДК 821.112.2'06-32-93=161.2
ББК 84(4Нім)6-44
Г87

Ілюстрації: **Франческо Секкі**
Малюнок на обкладинці: **Євгенія Ручка**
Переклад віршів: **Грина Токова**

Переклад з видання:
Gerbert Grohmann. *Lesebuch der Tierkunde*. Achtzehn Tiere.
Verlag Freies Geistesleben, 1996

Громан Г.

Г87 **З життя тварин.** / Пер. Н. Гутянської. — К. : НАІРІ, 2017.
— 108 с., іл.
ISBN 978-617-7314-15-7

Цю книжку автор пропонує для використання як у вальдорфській школі, так і в сім'ї, причому перш за все він враховує потреби 10–12-річних дітей, однак досвід показує, що цікавість до неї не обмежується віком.

Оскільки це книжка для читання, а не підручник, вибір тварин та їхня послідовність є цілком довільними — спільним є стиль, у якому без неправдивого олюдження тварини робиться спроба описати її так, щоб читач зміг відчутти: тепер я її розумію.

УДК 821.112.2'06-32-93=161.2
ББК 84(4Нім)6-44

ISBN 978-617-7314-15-7

© Verlag Freies Geistesleben, 1992
© Haipi, 2017

Зміст

1. Північний олень	5
2. Бурий ведмідь	12
3. Хом'як	18
4. Про ластоногих. Тюлень	24
5. Про двох сов	31
6. Про строкатого дятла	37
7. Про верблюда.....	42
8. Сім таємниць равликів. Про виноградного равлика.....	49
9. Шана й хвала дощовому черв'яку.....	55
10. Кажани	61
11. Кріт.....	68
12. Про пташку, яка не любить літати, і риб, що будують гнізда	74
13. Про павука-хрестовика	81
14. Слони	88
15. Мурахи.....	95
16. Про їжака	101
Післямова для дорослих	105

*Я споглядаю світ.
У ньому сяє сонце,
У ньому блиск зорі
І каменю мовчання.
В нім жвавий ріст рослин
І звірів чуйний поступ,
Людина там живе —
Вона оселя духу.*

*Вдивляюсь глибше в душу,
Мого єства скарбницю.
Там творить Божий Дух
У світлі сонця й серця,
У просторі далекім
І у душі глибинах.*

*До Тебе, Духу Божий,
Звертаюся в пошані,
Щоб благодать і сила
В навчанні і у праці
Росли в моєму серці.*

Рудольф Штайнер
(Переклад Ярослави Блек-Терлецької)

Північний олень

Північний олень (у Північній Америці його називають карібу) зустрічається по той бік полярного кола на далекій півночі Європи, а також на півночі Азії та Канади. Це стадна тварина. Існують як дикі, так і одомашнені стада. Стада одомашнених північних оленів можуть налічувати тисячі голів. У північного оленя, особливо дикого, напрочуд гарні та потужні роги, що дугою вигинаються наперед і на кінцях утворюють невеликі вертикальні лопатеподібні відростки. Навіть очноямкові відростки, що в наших оленів, як відомо, залишаються простими, у північного оленя розгалужені і, отже, надають йому надзвичайно статечного вигляду. Особливо це стосується старих оленів, у яких вони й утворюють лопаті. В олениці також є роги, але менші й не такі міцні, як у самця. Узимку і самці, і самиці свої роги скидають. Згодом такі «гілки» можна побачити в лісі, де їх знаходять і обгризають лисиці та вовки. Поки нові роги відростають, вони вкриті ніжною шкірою з бархатистою шерстю і тому здаються товстими й пухнастими. Справжня подія для мандрівника —

вперше зустріти такого красеня з гордим поступом та розкішними рогами.

Голова північного оленя не така граціозна, як в інших оленів, наприклад — у нашого благородного; ноги масивніші й децю коротші, втім північний олень, особливо дикий, є дуже величною, стрункою та спритною твариною. Його копита набагато ширші, ніж в інших видів оленів, а пальці глибше розщеплені, за рахунок чого вони можуть дуже широко розчепірюватися. Поноготки (так називають крайні пальці, розташовані ззаду) дуже розвинуті, розташовані низько на ногах і при кожному кроці тварини залишають помітний слід двома вузькими, спрямованими в сторони смужками. Такими і мають бути ноги тварини, яка ризикує застрягнути в снігу або потонути в болоті.

Що ж до харчування, то північний олень дуже невибагливий. Його годують гірські рослини та рослини безлісої тундри. Часто йому вистачає самих тільки лишайників, які потрібно спершу зішкребти копитами зі снігу чи обгризти з каміння. Лишайник оленьчий мох було

навіть названо на честь північного оленя, який ним харчується. Коли навесні розпукуються бруньки та з'являються перші паростки чагарників, для зголоднілих через брак їжі північних оленів настають добрі часи. Виснажені тварини знову набирають вагу і невдовзі скидають густе зимове хутро.

Стада домашніх оленів теж не мають теплих загонів, де взимку вони могли б знайти притулок й отримати їжу. Люті морози вони змушені терпляче пережити в безлісних високогір'ях або, у кращому разі, лісах на берегах озер. Бура змушує їх тулитися одне до одного; пастухи та їхні вірні собаки також потерпають через негоду. Проте навіть така погода нічим не може зашкодити стадам. Тварин захищає тепле зимове хутро завтовшки 5 см, а шию й потилицю огортає навіть справжня довга пухнаста грива. І на ногах узимку хутро довше. Зимове хутро набагато світліше за літнє, і завдяки цьому стада менш помітні на снігу. Той, хто так добре вдягнений, холоду не боїться, тим більше олені — мешканці суворої Півночі! Притискайтеся одне до одного, північні олені, ставайте проти вітру, опускайте голови та мрійте про весну! Ані крижані бурі, ані сніг не здатні заподіяти вам шкоди!

Народи європейської та азіатської Півночі, яким неவிбагливі північні олені

дають можливість жити в дикій місцевості, є кочівниками. Вони від своїх стад, які люблять і доглядають, отримують м'ясо та молоко, з якого роблять також сир. Кров п'ють ще теплою. Особливим делікатесом вважають вміст шлунка, оскільки він складається з речовин рослинного походження. Можна лише уявити собі, яким незамінним для виготовлення одягу, зброї, взуття, ємкостей для води й навіть помешкань та їх облаштування є шкура забитих оленів. Шкури зшивають зазвичай нарізаними та пожованими сухожиллями оленів, з кісток та рогів виготовляють різноманітні корисні речі та прикраси. Отже, у тварин немає жодної частини тіла, яка не надавала б людині цінну послугу в боротьбі проти суворої природи!

Використовують північного оленя і як в'ючну тварину — сезонно, скажімо, коли сім'ям треба вирушати у тривалі кочів'я. Тоді на тварин вантажать складені чуми та все майно. І наостанок саджають маленьких дітей. До того ж, віддавна північного оленя привчили бути запряжною твариною і лише зрідка використовують (як у північній частині Сибіру) для їзди верхи. У таких випадках особливе сідло кладуть над передніми ногами оленя, адже, на відміну від коня, його спина заслабка, аби нести на собі вершника.

Дикі північні олені водяться на півночі Скандинавії; величезні стада пахнуть і в тундрах Північної Азії. Зустрічаються вони також в Ісландії та на Шпіцбергені. У канадській тундрі існує дуже гарний різновид північних оленів — карібу, які, вирушаючи влітку в далекі мандри, дістаються через замерзле море навіть Гренландії.

Полувати на диких північних оленів ще важче, ніж на сарн, уже хоча б тому, що людині доводиться жити в безлюдних, негостинних місцинах, де часто-густо немає дерев і пастуших хатин, у яких можна було б захиститися від холоду й дощу або переночувати. Утім, не треба лякатися жодних труднощів. До того ж мисливець мусить розраховувати сили: адже слід прихопити з собою провіант із розрахунку на багато днів і підніматися високо в гори, де вже не зустрінеш дерев — там ростуть лише зовсім низькі, маленькі, притиснуті до землі карликові чагарники. Людина, аби її не помітили, мусить лежати за ними, притулившись до землі. Доводиться впродовж багатьох годин, ба навіть днів, борючись із різким вітром, підніматися по безладно розкиданих гострих уламках скель гірських порід, видиратися на слизькі гірські заломі. А коли на дорозі трапляється водоспад, то треба бути готовим змокнути до рубчика. Часом мисливець змушений повзти ка-

рачки, аби лише не бути поміченим. Ось так доводиться пробиратися до стада диких північних оленів.

Можливо, якесь стадо відпочиває, ремигаючи, просто на краю льодовика чи на засніженому полі, яких багато на Далекій Півночі навіть улітку. Там, на горі, холод захищає від надокучливих комарів і гедзів — жахливих мучителів диких тварин під час літніх місяців. Та вожак пильнує. Він не лягає разом з іншими, а поглядає на всі боки, і всі його органи чуттів, набагато досконаліші, ніж у людини, весь час у дії. Коли він стомлюється і лягає, інша тварина одразу ж підводиться, аби охороняти стадо замість нього. Тепер мисливець мусить точно визначити напрямок вітру, адже підібратися до стада можна лише проти вітру, інакше вожак подасть сигнал тривоги — і все стадо миттєво тікає. Зупиниться воно, лише здолавши кілька кілометрів. І тоді виявиться, що всі багатоденні зусилля й поневіряння мисливця були марні. А як складно взагалі знайти стадо диких північних оленів у високогірних місцевостях! І як може помилитися людина, адже забарвлення тварин майже непомітне на тлі скелястого ґрунту! Через таку пильність стад та їхню здатність оборонятися навіть хижакам, ведмедям та вовкам, які залюбки розідрали б молодого північного оленя, це не до снаги.

Зоною свого проживання північний олень обрав глухі місця Півночі, де він може почуватись у безпеці. Коли навесні або восени він рушає в далекі мандри, то уникає навіть світлих березових лісів на березі озера, яке глибоко заходить у сушу, бо не почуватється там захищеним. Ось такий лякливий та обережний дикий північний олень!

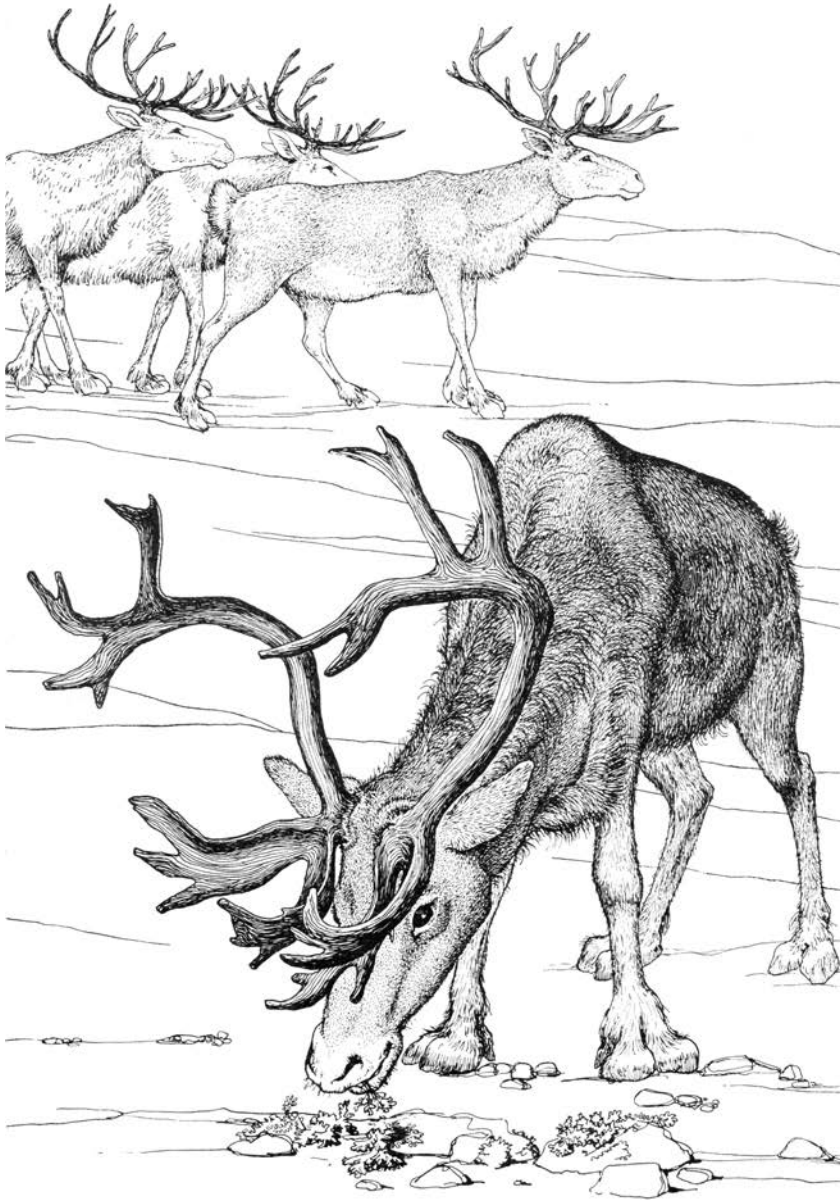
Втім, навіть приручені стада ще тривалий час не стають такими прихильними до людей, як домашні тварини. Навчити оленів носити вантажі або тягти сани дуже важко; ця робота вимагає багато часу. І все-таки періодично у них спалахують дикість і нестримне прагнення до свободи. Аби подоїти вперту самицю північного оленя, її потрібно зв'язати вірьовками, щоб вона взагалі дозволила підійти до себе. Якщо тварину потрібно використовувати для роботи, її спочатку слід зловити за допомогою ласо. Оленячі роги, звісно, — чудова мішень.

Найдосвідченішими пастухами є лапландці, що живуть на півночі Скандинавії. Як справжні кочівники вони вміють пристосовуватися до життя своїх стад. Ці стада — їхня гордість, але також і їхня мука, адже люди змушені жити в горах у цілковитій самотності, рятуючись від вітру й негоди в легких чумах. Трапляється, що маленькі діти рано-вранці прокидаються засипані снігом, бо за ніч

бура знесла їхній чум. Чим більшим є стадо північних оленів, що його лапландець називає своїм, тим щасливішим він почуватється і тим більше його поважають. Тому для нього втратити свої стада внаслідок епідемії або якогось іншого лиха набагато гірше, ніж для селянина втратити свою худобу. Адже цілі родини, що до того були багатими, біднішають і потерпають від гірких злиднів.

Коли навесні сонце в горах упродовж цілого дня світить так яскраво і дає стільки тепла, що сніг робиться м'яким, для стад північних оленів настають лихі часи. Тоді вночі утворюється крижана кірка і, коли північні олені пробивають її копитами, через гострі краї на їхніх ногах утворюються рани. Ще більших неприємностей як стадам, так і пастухам можуть, певна річ, завдати голодні хижаки, що, завиваючи, блукають довкола. Найстрашніший ворог — звісно, ведмідь, але й росомаха, цей хижак родини куницевих, також може бути дуже небезпечною через свою диявольську кровожерливість. Її жертвами стають передусім тварини, які відбилися від стада й поодиночку блукають поблизу.

Для цілого стада особливо небезпечними є вовки, адже вони полюють зграями. Саме лише їхнє моторошне завивання сповнює оленів жахом, і вони починають панікувати. А саме це й потрібно хитрим вов-

кам. Частина зграї робить навколо стада широкі дуги і жене наляканих тварин до інших вовків. Олень з його рогами й дужими передніми ногами здатен протистояти одному вовку, а в цей час олениця заспокоює дитинчат, наляканих жакливим виттям голодної зграї. Тож, коли на стадо нападають, воно може утворити лінію оборони. Щільно притиснувшись одне до одного, малечу беруть у коло, і сильні самці нахиляють голови вперед. Проти такого захисту навіть вовкам складно щось вдіяти, але все-таки зазвичай то той, то інший олень падає на землю. Голодні вовки — несамовити вбивці.

Аби запобігти таким нападам, пастухи змушені пильнувати цілодобово. У часи особливої небезпеки вони навіть не наважуються спати і проводять весь час на ногах, лише спираючись на палицю. І це також одна зі складо-

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі,
придбайте, будь ласка, повну версію книги.